

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЙ

Савчин Н. М.

ВСТУП

Використання відеоконференцій у судових засіданнях стало важливим інструментом для забезпечення доступу до правосуддя, дотримання процесуальних прав та оптимізації судового процесу. Судова система, як невід’ємна частина державного управління, адаптується до цифрових технологій. Використання відеоконференцій є природним етапом розвитку правосуддя в умовах цифрової епохи. Розгляд справи у режимі відеоконференції відкриває нові можливості для осіб, які проживають у віддалених регіонах, або тих, хто не може бути фізично присутнім у суді через стан здоров’я, зайнятість чи інші обставини. Судове засідання у режимі відеоконференції є актуальним напрямком розвитку сучасного правосуддя. Воно забезпечує доступність, оперативність і ефективність судочинства, відповідаючи вимогам часу та глобальним тенденціям. Дослідження цієї теми є важливим для вдосконалення судової практики, забезпечення прав і свобод громадян та розвитку правової системи.

Електронне судочинство – це використання технологій для автоматизації, спрощення та вдосконалення процесів судочинства, що дозволяє здійснювати судові процедури через електронні системи без необхідності фізичної присутності учасників судового процесу. Можна виділити такі основні аспекти електронного судочинства: 1) електронна подача документів – учасники процесу можуть подавати заяви, позови, апеляції, клопотання та інші документи через спеціальні електронні системи. Це зменшує час, витрачений на подачу паперових документів, і дозволяє скоротити адміністративне навантаження на суди; 2) електронна ідентифікація учасників процесу – для забезпечення безпеки та достовірності, учасники процесу використовують електронні підписи та інші методи ідентифікації, щоб підтвердити свою особу при подачі документів або участі у судових засіданнях; 3) дистанційні судові засідання – судові процеси можуть проводитися в режимі відеоконференцій або через інші форми електронної комунікації, що дозволяє учасникам брати участь у слуханнях, не будучи присутніми фізично в залі суду; 4) електронне зберігання справ – всі документи та матеріали справи зберігаються в електронному вигляді в системах судів,

що дозволяє легко отримати доступ до них у будь-який час без необхідності маніпулювання паперовими архівами; 5) забезпечення доступу до правосуддя – електронне судочинство робить судову систему доступнішою для людей, які перебувають у віддалених регіонах або не можуть особисто відвідати суд через фізичні або фінансові обмеження; 6) підвищення ефективності судового процесу – використання електронних систем дозволяє скоротити час на обробку справ, пришвидшити виконання процесуальних дій і мінімізувати можливість помилок через автоматизацію; 7) прозорість та зручність – оскільки процеси та документи доступні в електронному вигляді, це забезпечує більшу прозорість судового процесу і дозволяє легко відстежувати хід справи, що підвищує довіру громадськості до судової системи.

До переваг електронного судочинства можна віднести:

- скорочення витраченого часу на подачу документів і участь у судових процесах;
- забезпечення доступу до суду;
- зменшення паперових витрат і зберігання фізичних архівів;
- підвищення ефективності та скорочення термінів розгляду справ;
- забезпечення більшої безпеки процесу завдяки використанню електронних підписів і шифрування.

Однак, електронне судочинство звісно має і ряд своїх недоліків:

- потреба в адаптації користувачів до нових технологій, що може створювати перешкоди для осіб, які не мають доступу до сучасних технологій;
- ризики можливих кіберзагроз і захисту особистих даних;
- необхідність постійного оновлення та вдосконалення технологічних платформ для забезпечення їх функціональності та безпеки.

1. Значення та характерні ознаки розгляду справ у режимі відеоконференції

В умовах сьогодення, коли багато громадян виїхало за кордон з метою захисту свого життя, а також урахуванням небезпеки, викликаної майже щоденними ракетними обстрілами, доцільно говорити про необхідність розширення можливостей дистанційного правосуддя задля збереження здоров'я та життя учасників справи та працівників суду. Питання можливості впровадження дистанційного правосуддя набуло особливого значення ще навесні 2020 року, коли весь світ був стурбований швидким поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). Саме тоді Верховна Рада України прийняла закони, які

надали можливість реалізувати право учасникам справи брати участь у судових засіданнях дистанційно, тим самим реалізуючи своє право на справедливий судовий розгляд. Державна судова адміністрація розробила порядок проведення відеоконференцз'язку під час судового засідання за участі сторін поза межами приміщення суду за допомогою використання системи EasyCon, Zoom або інших доступних для суду та учасників судового процесу засобів, що забезпечують проведення судових засідань у режимі відеоконференцз'язку.

Відповідно до частини 1 статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 1950 р. кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.¹

Розгляд справ у режимі відеоконференції є складовою частиною судових процесів та тісно пов'язаний із забезпеченням принципу доступу до правосуддя, який становить основу сучасної концепції справедливого суду. Інформаційні технології дають змогу прискорити судовий процес, мають відповідні ресурси для того, щоб здійснення судочинства не перетворилось на таємне дійство за участю задалегідь визначених акторів.²

Проведення відеоконференцій об'єктивно може стати ефективним інструментом, що надасть можливість економити час і гроші, які витрачаються на поїздки (або доставлення) до суду.³

Як свідчить досвід інших країн світу, проведення судового засідання у режимі відеоконференції призводить до підвищення доступності правосуддя, спрощення й прискорення процедур розгляду справ у суді, а також до істотного зниження судових витрат, що є надзвичайно вагомими факторами розвитку ефективного механізму правосуддя.⁴ Наприклад, у таких країнах як США, Канада, Сінгапур, Франція,

¹ Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 1950 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995> (дата звернення: 25.11.2024).

² Цісар Г., Дяченко С. Реалізація принципу верховенства права через призму електронного судочинства: теоретичні та практичні підходи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. Т. 1. 2018. С. 113. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2018/tom_1/26.pdf (дата звернення: 07.12.2024).

³ Богунов В. Відеоконференції дозволяють учасникам процесу економити час і гроші. *Закон і бізнес*. № 35 (1074). 2012. URL: <http://surl.li/pdhmn> (дата звернення: 03.12.2024)

⁴ Ізарова І.О. Розвиток електронного правосуддя в цивільних справах у європейських країнах. *Юридичний вісник*. № 6. 2014. С. 225.

Німеччина та ін. електронне правосуддя існує поряд з традиційним правосуддям.

Війна спричинила багато викликів для судової системи України. Проте конституційне право людини на судовий захист не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану. Ще в березні Рада суддів України оприлюднила рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Відтак вона рекомендувала суддям визначати особливості роботи кожного суду на зборах його суддів, враховуючи ситуацію безпеки у регіоні, відкладати та скасовувати судові засідання, коли є така можливість. Крім того, Рада рекомендувала допускати участь учасників справи, які за об'єктивних обставин не можуть прибути в судові засідання, у режимі відеоконференції, за допомогою будь-яких технічних засобів, у тому числі й власних. На сьогодні проведення судового засідання у режимі відеоконференції стало вже звичним елементом здійснення судочинства в Україні. Механізм проведення судових засідань у дистанційному форматі, без присутності учасника справи безпосередньо в залі судового засідання, допоміг значно нормалізувати здійснення правосуддя в умовах війни. Суди йдуть назустріч учасникам справи, які бажають взяти участь у засіданні онлайн. Проте умови воєнного стану перешкоджають реалізації права осіб на розгляд їх справи судом навіть у такий спосіб. Наразі в Україні немає повністю безпечних місць і майже щодня у кожній області нашої держави лунають сирени. Відповідно це вимагає від громадян дотримання правил безпеки. Враховуючи те, що в умовах воєнної агресії проти України особиста участь у судовому засіданні може бути небезпечною для учасників справи – можливість участі у засіданні онлайн є необхідним елементом. Судова практика свідчить, що суди здебільшого задовольняють клопотання учасників справи, якщо наявна відповідна технічна можливість.⁵

На сьогоднішній день Закон України «Про судоустрій і статус суддів» та Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) передбачають дистанційну форму участі у відповідній справі за допомогою відеоконференції. Відповідно до частини 7 статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» – учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом. Обов'язок забезпечити проведення відеоконференції покладається на суд, який отримав судові рішення про

⁵ І. Мирошніченко. Судове засідання онлайн: як це працює під час війни. *Юридична газета онлайн*. № 1-2. 2023. С. 759. URL: <http://surl.li/gobfcm> (дата звернення: 15.12.2024)

проведення відеоконференції, незалежно від спеціалізації та інстанції суду, який прийняв таке рішення.⁶

Так, ст. 212 ЦПК України передбачає, що учасник справи, його представник має право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду або у приміщенні іншого суду за умови наявності в суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою. Учасник справи, його представник подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду або у приміщенні іншого суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи. У заяві про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у приміщенні іншого суду в обов'язковому порядку зазначається суд, в якому необхідно забезпечити її проведення. Суддя (суддя-доповідач) розглядає заяву учасника справи, його представника про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду або у приміщенні іншого суду без повідомлення учасників справи. За результатами розгляду заяви постановляється ухвала. В ухвалі про участь учасника справи, його представника у судовому засіданні в режимі відеоконференції у приміщенні іншого суду зазначається суд, який має забезпечити її проведення. Копія такої ухвали негайно, але не пізніше наступного дня з дня її постановлення, надсилається учаснику справи чи його представнику відповідно та суду, який має забезпечити проведення відеоконференції. Учасник справи, його представник бере участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та засобів електронної ідентифікації, що мають високий рівень довіри, відповідно до вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», у порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів). У разі відсутності в учасника справи, його представника засобів електронної ідентифікації, передбачених абзацом першим частини 4 ст. 212 ЦПК України, ідентифікація такої особи здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний

⁶ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#top> (дата звернення: 03.01.2025)

статус». Ризики технічної неможливості участі у відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, його представник, який подав відповідну заяву, крім випадку коли суд після призначення судового засідання чи під час такого засідання втратив технічну можливість забезпечити проведення відеоконференції. Свідок, перекладач, спеціаліст, експерт можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно у приміщенні суду. Суд, який забезпечує проведення відеоконференції, перевіряє явку і встановлює особистих, хто з'явився, а також перевіряє повноваження представників. Використовувані судом і учасниками судового процесу технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення та звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам судового процесу має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового засідання, ставити запитання і отримувати відповіді, здійснювати інші процесуальні права та обов'язки. Відеоконференція, в якій беруть участь учасники судового процесу, їх представники, фіксується судом, який розглядає справу, за допомогою технічних засобів відео– та звукозапису. Відео– та звукозапис відеоконференції долучаються до матеріалів справи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів). Суд у порядку, передбаченому статтею 212 ЦПК України, за власною ініціативою або за заявою учасника судового процесу, який тримається в установі попереднього ув'язнення або в установі виконання покарань, може постановити ухвалу про його участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду у приміщенні такої установи. При цьому дії, передбачені абзацом другим частини третьої статті 212 ЦПК України, здійснюються службовою особою такої установи.⁷

Вища рада правосуддя рішенням від 17 серпня 2021 року №1845/0/15-21 затвердила Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.⁸ Саме це Положення визначило передусім порядок функціонування у судах та органах системи правосуддя окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), зокрема підсистем

⁷ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (редакція від 01.01.2025). Верховна Рада України. URL: <https://cutt.ly/l8rzdPQ> (дата звернення: 01.01.2025).

⁸ Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. №1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 03.01.2025)

«Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистеми відеоконференцв'язку, а також порядок вчинення процесуальних дій в електронній формі з використанням таких підсистем. Це дало можливість більш ефективно використовувати час суду та учасників судового процесу, а також передбачає можливість проводити відеоконференцію між судами та іншими приміщеннями, наприклад, при неможливості учасника, сторони справи бути присутнім у залі судового засідання.⁹

З 5 жовтня 2021 року офіційно почала функціонувати підсистема відеоконференцв'язку, за допомогою якої забезпечується можливість участі учасників справи в судовому засіданні в режимі відеоконференції як у приміщенні суду, так і поза межами приміщення суду.

Відповідно до пункту 49 розділу 3 вказаного вище Положення для участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції учасник справи повинен попередньо зареєструватися в Електронному кабінеті.

Інструкція користувача підсистеми відеоконференцв'язку розміщена на веб-сторінці технічної підтримки користувачів ЄСІТС за веб-адресою <https://wiki.court.gov.ua>.

Відеоконференція – телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо– та відеоінформацією в реальному часі.¹⁰

Слід зазначити, що подавати заяви, клопотання та інші документи до суду можна було і раніше за допомогою електронного цифрового підпису шляхом направлення на електронну пошту суду.¹¹ Проте із запровадженням «Електронного суду» процедуру дистанційної участі у цивільному судовому процесі було ще більш спрощено. Адже зареєструвавшись у системі «Електронний суд», учасник справи може підписати документи за допомогою «Дія. Підпис» значно швидше і направити їх одразу з системи до суду (тобто, не використовуючи електронну пошту).¹² Окрім того, зареєструвавшись у системі «Електронний суд», після авторизації у підсистемі відеоконференцв'язку, учасник справи може взяти участь у судовому

⁹ Перунова О.М. Процесуальна форма цивільного судочинства під час воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2022. С. 38.

¹⁰ Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. №1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 03.01.2025)

¹¹ Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII (редакція від 18.12.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 04.01.2025)

¹² Дія: Державні послуги онлайн: веб-сайт. URL: <https://diia.gov.ua/faq/1> (дата звернення: 05.01.2025)

засіданні онлайн, навіть перебуваючи за кордоном. Тому на сьогоднішній день весь судовий процес для учасника справи – від моменту подання позову до моменту набрання рішенням законної сили, можна провести в режимі онлайн, без необхідності відвідання приміщення суду, та з економією свого часу.¹³

Незважаючи на стрімкий розвиток технологій, порядок розгляду справ у режимі відеоконференції викликає чимало дискусій серед науковців щодо визначення самого терміна «відеоконференція». Можна погодитися з думкою А. Сизоненко, який трактує відеоконференцію як «двосторонній відео-, аудіозв'язок між двома пунктами, відстань між якими не має значення, у режимі реального часу».¹⁴ Режим відеоконференції широко застосовується на практиці щодо розгляду цивільних справ, адже він виконується за допомогою сучасних телекомунікаційних засобів, де учасники процесу віддалені один від одного. Під поняттям відеоконференція розуміється певна послідовність чітких дій, «процедура, що виконується за посередництвом телекомунікаційних технологій, де одна особа, що наділена повноваженнями, знаходиться в місці основного провадження, а інша особа, учасник процесуальної дії, перебуває в іншому місці».¹⁵ Це означає, що засідання відбувається без присутності особи в судовому засіданні, за місцем її перебування. Для того щоб органи судової влади найбільш ефективно здійснювали правосуддя, важливо, щоб держава забезпечила кожне приміщення суду найсучаснішими технічними засобами. Це полегшить доступ до правосуддя та прискорить вирішення справ.

Дяченко С. В. виокремлює такі характерні ознаки судового розгляду в режимі відеоконференції: 1) здійснюється за допомогою технічних засобів відео– та аудіозв'язку; 2) учасники цивільного процесу просторово віддалені (один із них знаходиться поза межами зали судового засідання); 3) відбувається в режимі реального часу; 4) учасники взаємодіють на відстані шляхом обміну інформацією, що здійснюється одночасно.¹⁶

¹³ Киргізова В.С., Сібілов Д.М. Особливості дистанційної участі у цивільному судовому процесі в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2023. С. 163.

¹⁴ Сизоненко А. Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України. *Право України*. № 3. 2003. С. 96.

¹⁵ Бортун М. Актуальні питання проведення допиту у режимі відеоконференції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 1(34). 2014. С. 67.

¹⁶ Чорна А.І., Дяченко С.В. Розгляд цивільних справ у судовому засіданні в режимі відеоконференції як складник доступу до правосуддя. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2021. С. 290.

2. Процесуальний порядок здійснення судового розгляду в режимі відеоконференції

Як можна описати порядок участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції? Насамперед учаснику необхідно подати клопотання про участь у такому режимі (воно має бути подано не пізніше п'яти днів до початку судового засідання) та вказати суд, де необхідно забезпечити організацію його проведення (ст. 212 ЦПК України).¹⁷ А суд, який отримав ухвалу про проведення відеоконференції, зобов'язаний забезпечити проведення відеоконференції.

Перед відеоконференцією необхідно виконати наступні дії:

1. Закрити всі програми, які можуть використовувати камеру, динаміки та мікрофон. Відкласти мобільні телефони подалі від динаміків.

2. Перевірити налаштування обладнання.

3. Якщо потрібна конференція ще не розпочалася, необхідно очікувати на запрошення від Організатора на сторінці <https://vkz.court.gov.ua/> або якщо триває конференція, в якій учасник приймає участь, необхідно знайти її в переліку та натиснути кнопку «Увійти до конференції».

Перевірку здійснення судом запрошення/виклику учасника справи для його участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду можливо виконати через розділ «Мої конференції» підсистеми відеоконференцв'язку або шляхом направлення запиту до суду з приводу надання інформації щодо провадження у справі. Розділ «Мої конференції» підсистеми відеоконференцв'язку зберігає інформацію щодо всіх відеоконференцій, на які було запрошено учасника (№ конференції, дата, номер справи, відомості щодо точного часу початку та завершення).¹⁸

Аналіз практики Верховного Суду за останні роки демонструє підвищену увагу суду до задоволення права сторін на дистанційний розгляд справи в режимі відеоконференції. Більш того, Верховний Суд наголошує на тому, що «якщо особа не пізніше п'яти днів до судового засідання подасть заяву у вигляді окремого процесуального документа про участь у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, направивши її копію іншим учасникам справи, або включить таке клопотання до змісту

¹⁷ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (редакція від 01.01.2025). Верховна Рада України. URL: <https://cutt.ly/l8rzdPQ> (дата звернення: 01.01.2025).

¹⁸ Т. Рабко. Нюанси участі у судовому засіданні в режимі відеоконференцв'язку поза межами приміщення суду. URL: <http://surl.li/eiueee> (дата звернення: 19.12.2024).

іншої заяви, що подається до суду, то у разі її нерозгляду або безпідставної відмови у задоволенні розгляд справи судом буде відбуватися з порушенням вимог рівноправності сторін».¹⁹ Водночас Верховним Судом наголошується на важливості обов'язкового вручення копії ухвали суду про задоволення заяви сторони про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції учасникам справи, а її невручення є «підставою для відкладення розгляду справи й, відповідно, учасник справи буде вважатися таким, що не повідомлений належним чином про час та місце розгляду самої справи».²⁰

Для участі в судовому засіданні поза межами суду учаснику процесу, перш за все, необхідно: 1) мати цифровий підпис для подальшої реєстрації; 2) перевірити наявність технічних засобів; 3) зареєструватися на офіційному сайті судової влади України (www.court.gov.ua), найпопулярнішою системою є «EASYCON»; 4) подати заяву головному судді; 5) отримати підтвердження про участь, що надсилається на електронну пошту чи номер телефону.²¹ Проте не всі учасники процесу можуть брати участь у судовому засіданні поза межами приміщення суду – це стосується свідка, перекладача, спеціаліста, експерта, які під час судового розгляду перебувають виключно в приміщенні суду.²²

Згідно з Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затвердженого Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року, передусім така підсистема як відеоконференцз'язок забезпечує учасникам справи можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за допомогою свого Електронного кабінету та власних технічних засобів; у приміщенні іншого суду – за допомогою технічних засобів суду; в установі попереднього ув'язнення, установі виконання покарань або медичному закладі – за допомогою технічних засобів, наявних у відповідній установі.²³

¹⁹ Постанова Верховного Суду від 09 червня 2021 року у справі № 521/14321/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97656903> (дата звернення: 09.12.2024).

²⁰ Постанова Верховного Суду від 14 квітня 2021 року у справі № 343/1397/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96309891> (дата звернення: 19.12.2024).

²¹ Верховний суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/925995> (дата звернення: 14.01.2025).

²² Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (редакція від 01.01.2025). Верховна Рада України. URL: <https://cutt.ly/l8rzdPQ> (дата звернення: 01.01.2025).

²³ Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 18.12.2024).

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який був прийнятий 22 травня 2023 р., має значний вплив на е-судочинство, адже перш за все, він вказує на обов'язок використання електронних документів та електронного документообігу у судовій системі та усіх органах держави. Він забезпечує електронним документам безпечність та зручність у використанні. Тобто вони можуть бути захищені від неправомірного доступу та зловживання, а також вони дають можливість зменшити терміни та витрати проведення судових процесів. А також, слід зазначити, що такий елемент, як підпис в електронних документах має таку ж юридичну силу як і в письмовому вигляді. Тому завдяки Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» судова система стала легшою у використанні та ефективнішою. Як бачимо, у чинному законодавстві чітко передбачена можливість учасникам справи навіть за їхньої безпосередньої відсутності у залі судового засідання брати участь у розгляді справи та повною мірою реалізовувати власні процесуальні права та обов'язки. Більш того, широкого застосування на сучасному етапі розвитку національної системи правосуддя набула практика проведення дистанційних судових засідань у режимі відеоконференції у контексті реалізації можливості підсистеми Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи онлайн-трансляцій судових засідань, що значно спрощує процедуру як для працівників апарату суду щодо оприлюднення перебігу судового розгляду, так і для громадян, що особливо актуально в умовах воєнного стану.²⁴

Для того, щоб взяти участь у судовому засіданні дистанційно, потрібно:

1. Подати до суду заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференцв'язку поза межами приміщення суду не пізніше ніж за 5 днів до початку судового засідання. Заява надсилається до суду та іншим учасникам справи в порядку, визначеному процесуальним законодавством, дозволеними засобами зв'язку. У змісті заяви обов'язково необхідно вказувати: назву суду; номер справи; дату та час судового засідання; своє прізвище, ім'я, по-батькові; свій статус у судовій справі; електронну адресу, яка використана для реєстрації в EASYCON; свій номер телефона.

2. Авторизуватися в «EASYCON» за допомогою власного електронного цифрового підпису не менше, ніж за 10 хв. до початку судового засідання.

²⁴ Харитонova Є. О., Харитонova О. І., Некіт К. Г. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія. Одеса : Фенікс, 2023. С. 211.

3. Перевірити роботу свого обладнання (камера, мікрофон, динаміки (навушники) внизу головної сторінки сервісу за посиланням та перевірити налаштування обладнання.

4. Перейти на головній сторінці до розділу «Судові засідання (відеоконференція)» (або Меню – МОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ).

5. Чекати запрошення від секретаря судового засідання приєднатися до конференції.²⁵

Слід також пам'ятати, що відповідно до процесуального законодавства суд може відмовити у задоволенні клопотання про розгляд справи у режимі відеоконференції. Причинами відмови, наприклад, можуть бути:

1) пропущення строків – право на вчинення процесуальної дії втрачається із закінченням строку, встановленого законом або судом, а документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, крім випадків, передбачених ЦПК України. Такі наслідки відображено в частинах 1, 2 ст. 126 ЦПК України. Тож відповідно до чинного процесуального законодавства суди мають право відмовляти у задоволенні клопотань у зв'язку з пропущенням заявниками процесуальних строків, прямо встановлених чинним законодавством України, адже згідно ч. 2 ст. 212 ЦПК України учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання;

2) відсутність технічних засобів – відповідно до ч. 1 ст. 212 ЦПК України учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою. Так, наприклад, у справі № 595/743/22, яка розглядалася Бучацьким районним судом Тернопільської області, в ухвалі від 9 серпня 2022 року взагалі висвітлюється проблема наявності в приміщенні суду «лише одного залу, обладнаного для її (відеоконференції) проведення». Як впливає з ухвал судів, відмова в клопотаннях щодо проведення судових засідань у режимі відеоконференції у зв'язку з технічними проблемами подається під приводом нестачі технічних засобів у зв'язку з їхньою зайнятістю. Відповідно, з цього впливає неможливість забезпечити всі судові зали технікою для дистанційної участі учасників справ у судових засіданнях.

²⁵ Верховний суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/925995> (дата звернення: 09.01.2025)

3) необґрунтованість необхідності в дистанційній участі в судовому засіданні – відповідно до даних Єдиного державного реєстру судових рішень, це найбільш поширена підстава для відмови в наданні учаснику справи брати участь у судовому засіданні дистанційно. Так, наприклад, Броварський міськрайонний суд Київської області виніс ухвалу від 09.08.2022 р. у справі № 361/8318/19, згідно з якою заявнику було відмовлено в задоволенні клопотання про проведення судового засідання в режимі відеоконференції, адже «інших причин існування виняткового характеру, які ускладнюють або роблять неможливим особисту участь сторони в судовому засіданні, представником заявника не зазначено». Печерський районний суд міста Києва виніс подібну ухвалу від 9 серпня 2022 року в справі № 757/3586/22-ц на підставі того, що «вказане клопотання не містить жодних належних і допустимих доказів на підтвердження обставин неможливості прибути у судове засідання або наявності об'єктивних непереборних причин, які унеможливають заявника позивача прибути до суду, і будь-яке обґрунтування необхідності проведення судового засідання у режимі відеоконференції у цьому клопотанні взагалі відсутнє, при цьому ухвала суду не може обґрунтовуватись лише припущеннями про наявність зазначених обставин». До того ж судом зазначено, що «випадки, у яких суд може постановити ухвалу про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, не визначені у законі. Проте необхідність проведення відеоконференції, на думку суду, визначається з урахуванням обставин справи, її складності та потреби у наданні пояснень учасників справи, які з поважних та незалежних від цих осіб причин не можуть бути присутніми у засіданні суду, а їх участь є обов'язковою». Судами також виноситься відмова в задоволенні клопотань щодо проведення судових засідань у разі, якщо присутність сторін у судовому засіданні не передбачається згідно з нормами чинного процесуального законодавства. Наприклад, у своїй ухвалі від 10.08.2022 року в справі № 282/1384/21 Житомирський апеляційний суд постановив відмовити в задоволенні клопотанні про проведення судового засідання в режимі відеоконференції «з урахуванням того, що розгляд справи здійснюється в порядку спрощеного провадження без повідомлення (виклику) учасників справи в судове засідання, відповідно судове засідання у справі не призначається».²⁶

О. Олійник під час своєї доповіді зазначив, що онлайн-вирішення судових спорів у сучасному світі потрібно розглядати вже як даність, а не альтернативний механізм вирішення спорів. Так, у 2021 році ЄБРР

²⁶ Н. Куніцин. Відеоконференція в судовому процесі – коли можуть відмовити. *Юридична практика*. URL: <http://surl.li/mvkwnu> (дата звернення: 27.12.2024)

запустив проект «Regional Framework Project on Digital Transformation of Courts – Development of Online Courts for Small Crimes», який спрямований на полегшення доступу до правосуддя та зосереджується на розвитку онлайн-судів для дрібних позовів (від 5 000 до 10 000 євро). Тому, за словами спікера, головне питання полягає в тому, чи готова Україна йти в ногу з часом і запровадити такі онлайн-суди в нашій країні. Концептуальний замисел такого трансюрисдикційного розгляду полягає в необхідності запровадження механізму, який би дозволив забезпечити належний судовий розгляд та рівномірний розподіл навантаження між судами та суддями. Ідея полягає в тому, що певні категорії справ, шляхом онлайн розгляду можна буде проводити незалежно від місця знаходження сторін та суду. «Наприклад, справа наказного провадження – заявлено вимогу про стягнення аліментів. Заявник знаходиться в Києві, боржник – в Сумах. Справу зареєстровано в ЄСІТС, системою проаналізовано кількість суддів, які можуть розглянути цю справу, і обрано одного суддю найменш завантаженого в суді Черкаської області. На практиці цю ідею можна реалізувати шляхом використання ЄСІТС в режимі відеоконференції. Наразі чинне процесуальне законодавство України, я говорю про КАС, ЦПК та ГПК, передбачає введення в експлуатацію окремих модулів ЄСІТС», – поінформував О. Олійник. Так, за його словами, ЄСІТС запроваджено:

- реєстрацію в обов'язковому порядку електронних кабінетів в ЄСІТС потенційними учасниками (адвокатами, нотаріусами, державними та приватними виконавцями, арбітражними керуючими, судовими експертами, органами державної влади та іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими юридичними особами);

- подання учасниками справи процесуальних документів до суду в електронній формі з використанням ЄСІТС;

- направлення судом усіх процесуальних документів, в тому числі і рішень судів, учасникам судового процесу до їхніх електронних кабінетів;

- участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного підпису;

- підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису, то у порядку, визначеному законом «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України»;

- фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу;
- створення протоколу судового засідання ЄСІТС;
- оформлення судових рішень в електронній формі, підписання електронним підписом судді (у разі колегіального розгляду – електронними підписами всіх суддів, які входять до складу колегії) та викладення з використанням ЄСІТС;
- викладення з використанням ЄСІТС виконавчих листів в електронній формі.

Отже, як вказує О. Олійник, можна сказати, що перший етап для запровадження трансюрисдикційного онлайн-розгляду вже майже виконано. Тепер ще необхідно нормативно врегулювати участь в онлайн-розгляді в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду із використанням власних технічних засобів для всіх категорій учасників.

Таким чином, наступний етап – запровадити екстериторіальний розгляд справ через модулі систем ЄСІТС та визначити категорії справ, які будуть розглядатися без врахування правил територіальної підсудності. «Саме тому ми пропонуємо запровадити пілотний проект – внести зміни до порядку функціонування підсистеми автоматизованого розподілу справ ЄСІТС та передбачити можливості для певних категорій справ здійснювати екстериторіальний розподіл між суддями. Наприклад, запровадити трансюрисдикційний онлайн-розгляд справ у цивільному судочинстві для малозначних справ та справ наказного провадження», – підсумував у своїй доповіді О. Олійник.²⁷

23 березня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 905/2371/21 сформулював висновок, що процесуальне законодавство не містить приписів, які унеможлилювали б звернення до суду з єдиним (одним) клопотанням (заявою) щодо участі у всіх судових засіданнях по справі в режимі відеоконференції або передбачали звернення виключно з окремим клопотанням (заявою) щодо кожного судового засідання.²⁸

Ухвалою господарського суду Донецької області від 28.07.2022 р. було закрито підготовче провадження та призначено розгляд справи по суті на 15.08.2022 р. 22.07.2022 р. представник Відповідача звернувся до місцевого господарського суду з клопотанням про забезпечення проведення судових засідань по справі (у тому числі, підготовчого) в

²⁷ О. Олійник. Можливість запровадження в Україні трансюрисдикційного онлайн-розгляду справ. *Закон і Бізнес*. URL: <http://surl.li/egixbe> (дата звернення: 03.01.2025)

²⁸ Постанова Верховного Суду від 23 березня 2023 р. у справі № 905/2371/21 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109773266> (дата звернення: 05.01.2025)

режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Таким чином, представник Відповідача скористався своїм правом, передбаченим частиною першою статті 197 ГПК України та подав до місцевого господарського суду заяву про участь у судових засіданнях по справі в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду. При цьому Суд врахував, що процесуальне законодавство не містить приписів, які унеможлилювали б звернення до суду з єдиним (одним) клопотанням (заявою) щодо участі у всіх судових засіданнях по справі в режимі відеоконференції (що й було зроблено Відповідачем) або передбачили звернення виключно з окремим клопотанням (заявою) щодо кожного судового засідання. Згідно з ухвалою суду від 28.07.2022 р. заяву Відповідача про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів задоволено – постановлено провести судові засідання, призначене на 15.08.2022 р. в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду. Відповідно до ухвали суду від 15.08.2022 р. у судові засідання з'явився представник Відповідача та надав пояснення по суті позовних вимог. У судовому засіданні 15.08.2022 р. оголошено перерву до 02.09.2022 р. о 12:30 год. У вказаній ухвалі суд зазначив про те, що участь у судових засіданнях можлива лише в режимі відеоконференції у зв'язку з існуванням реальної загрози життю, здоров'ю та безпеці учасників справ в умовах воєнної агресії проти України. Верховний суд зазначив про те, що оголошення перерви у судовому засіданні – це процесуальна дія суду стосовно перенесення часу продовження судового засідання на інший чітко визначений час. Оголошення перерви у судовому засіданні не впливає на розвиток господарського процесу по справі, оскільки наступне судові засідання не починається спочатку, а провадження у справі після її закінчення продовжується зі стадії, на якій було оголошено перерву (стаття 216 ГПК України). Згідно з протоколом судового засідання від 02.09.2022 р. та рішенням суду від 02.09.2022 р. представники сторін у судові засідання не з'явилися. Водночас у матеріалах справи відсутні докази того, що місцевий господарський суд під час проведення судового засідання 02.09.2022 р. здійснив запрошення/виклик представника Відповідача на його участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду (про що, зокрема, зазначав представник Відповідача у запиті до суду з приводу надання інформації щодо провадження у справі). Також відсутні докази того, що під час запрошення/виклику представника Відповідача на його участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції існувала технічна неможливість його участі у відеоконференції, переривання або відсутність інтернет-зв'язку, що, у

свою чергу, призвело до неможливості з'єднання суду з представником сторони. Верховний суд вважає, що незабезпечення місцевим господарським судом участі представника Відповідача у судовому засіданні 02.09.2022 р. у режимі відеоконференції без вагомих на те підстав призвело до незабезпечення можливості стороні реалізувати надані їй законом процесуальні права, що є одним з ключових принципів процесуальної справедливості. Згідно з гарантіями, які надає стаття 6 Конвенції, сторона провадження повинна мати можливість ефективно брати участь у судовому засіданні суду, який розглядає її справу. Суд апеляційної інстанції на зазначене порушення уваги не звернув, помилково зазначивши про те, що Відповідачем не подано заяву про участь у судовому засіданні 02.09.2022 р. в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду. Так, суд апеляційної інстанції не звернув увагу на зміст клопотання Відповідача від 22.07.2022 р. № 591, яке не обмежувалося одним судовим засіданням, а також не врахував того, що оголошення перерви у судовому засіданні – це процесуальна дія суду стосовно перенесення часу продовження судового засідання на інший чітко визначений час. Згідно з практикою Європейського суду з прав людини при застосуванні процедурних правил варто уникати як надмірного формалізму, який буде впливати на справедливість процедури, так і зайвої гнучкості, яка призведе до нівелювання процедурних вимог, встановлених законом, та порушення принципу правової визначеності (рішення ЄСПЛ у справах «Волчлі проти Франції», «ТОВ «Фріда» проти України»). Конституційне право на участь у судовому розгляді не може бути формальним. Таким чином, висновки апеляційного господарського суду про законність та обґрунтованість рішення суду першої інстанції є передчасними. Оскаржуване рішення суду першої інстанції та постанова апеляційної інстанції були скасовані, а справа передана на новий розгляд до господарського суду Донецької області.²⁹

3. Міжнародний досвід розгляду справ у режимі відеоконференції

Питання досить активного використання дистанційного розгляду справ у режимі відеоконференції спровоковано усталеним розумінням права особи на те, аби бути почутою у суді, що є складовою частиною верховенства права. Відтак важливо розуміти, що відповідно до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС), особиста участь учасників справи не є єдино можливим способом реалізації права на захист. Участь у розгляді справи учасників у режимі відеоконференції та

²⁹ Т. Рабко. Проведення судового засідання в режимі відеоконференції зв'язку через призму судової практики. URL: <http://surl.li/wwdufb> (дата звернення: 05.01.2025)

без безпосередньої участі у приміщенні суду так само підпадає під розуміння присутності особи під час судового засідання.³⁰ Подібні міркування спровокувало обов'язкове затвердження на законодавчому рівні функціонування дистанційного розгляду справ у режимі відеоконференції практично у всіх країнах Європи. Для країн-членів ЄС характерним є використання в сукупності численних інформаційно-комунікаційних технологій, що у власній сукупності створюють умови для ефективного здійснення дистанційного правосуддя. Сутність їх полягає у тому, аби звести функції судді у судовому процесі до прийняття рішення з урахуванням всіх обставин.³¹

У країнах-членах ЄС досить прогресивним є проєкт «European E-Judicial». Особливо хочеться звернути увагу на «European Judicial Atlas in civil matters», розроблений у межах даного проєкту, що надає інформацію про судову співпрацю в цивільних справах, дозволяє визначити компетентні суди або органи, до яких можна звернутися.³² Серед цікавої практики проведення судових засідань у режимі відеоконференції, що є спільною для усіх без виключення країн-членів ЄС, також варто виділити застосування різних видів конференційного обладнання для різних цілей (допиту свідків, огляду доказів тощо), створення загальнодержавної судової системи проведення відеоконференцій, залучення синхронних перекладачів онлайн з метою зменшення витрат.³³

Цікавим є досвід деяких європейських країн щодо дистанційного розгляду справ у режимі відеоконференції. Наприклад, ще з початку 2005 року в окремих судах Італії розпочався експеримент щодо тестування «Processo Civile Telematico» (електронної системи цивільного судочинства). За допомогою даної системи можливим є електронне заповнення процесуальних документів, віртуальні консультації щодо використання системи та подання електронних документів, можливість використання спеціальної електронної адреси, за якою користувачі можуть отримувати інформацію з канцелярії суду. За допомогою даної системи судді можуть відправляти свої рішення та

³⁰ Pierpaolo G., Pahladsingh A. Fundamental rights under Covid-19: an European perspective on videoconferencing in court. ERA Forum (2021). P. 572.

³¹ Електронне судочинство: досвід Європи (вебсайт). 2020. URL: <http://surl.li/hufzry> (дата звернення: 18.12.2024.)

³² Іванюта Н.В. Електронне правосуддя в цивільних справах: національний та європейський досвід. *Право і суспільство*. Випуск № 4. 2020. С. 74.

³³ Озернюк Г.В. Правове регулювання проведення судових засідань в режимі відеоконференції за законодавством Європейського Союзу. *Journal «ScienceRise: JuridicalScience»*. Випуск № 1 (11). 2020. С. 27.; Моїсєєв М. Основні засади електронного судочинства у праві Європейського Союзу та незалежної України: порівняльний аспект. *Публічне право*. Випуск № 4 (48). 2022. С. 170.

постанови, при цьому перебуваючи за межами суду, використовуючи ноутбук або смартфон.³⁴ В Італії проведення судових засідань у режимі відеоконференції регулюється законодавством, яке дозволяє дистанційну участь у судових процесах за певних умов. Зокрема, рішення про проведення дистанційного судового засідання може бути прийняте судом за власною ініціативою або за клопотанням сторін. Учасникам провадження забезпечується можливість чути та бачити хід судового процесу, ставити запитання та отримувати відповіді, реалізовувати інші процесуальні права та виконувати обов'язки. Варто зазначити, що в Італії, як і в інших європейських країнах, дистанційне судове провадження застосовується з урахуванням забезпечення прав учасників процесу та ефективності судочинства. Зокрема, суди можуть використовувати відеоконференції для забезпечення безпеки учасників, економії ресурсів та прискорення розгляду справ.³⁵ Загалом, практика проведення судових засідань у режимі відеоконференції в Італії спрямована на забезпечення доступу до правосуддя та ефективного функціонування судової системи, особливо в умовах, коли фізична присутність у суді є ускладненою або неможливою.

У Чехії сервіс електронного суду має назву «Elektronická registrační místnost» («Електронна реєстраційна кімната»). До даної кімнати можна надсилати процесуальні документи в електронному вигляді, зокрема за допомогою веб-додатку ePodatelna. Даний додаток працює з 1 жовтня 2007 року і призначений надсилати електронні подання та їх вкладення в суд. Програма призначена тільки для користувачів із визнанням електронним підписом на основі кваліфікованого сертифіката, виданого акредитованим постачальником послуг щодо сертифікації. Важливість даного додатку виражається у тому, що через нього в суд можуть бути подані в електронному вигляді не тільки позови та скарги, але й докази.³⁶

У судах Сполученого Королівства (Англії та Уельсу) програма електронного документообігу діє в спеціалізованих судах з 1 квітня 2010 р. відповідно до ч. 5 та Практичних вказівок до неї (Practice Direction 5A, 5B, 5C) Civil Procedure Rules 1998 р.³⁷ Наприклад, практична вказівка 5C містить окремі положення, присвячені процесу розгляду справи,

³⁴ Portale dei Servizi Telematici del Ministero della Giustizia. PST. URL: https://pst.giustizia.it/PST/en/homepage.wp?request_locale=en (дата звернення: 06.01.2025).

³⁵ Парламентське дослідження щодо окремих аспектів судового провадження в режимі відеоконференції та повноважень органів адвокатського самоврядування. URL: <http://surl.li/kasrnk> (дата звернення: 03.01.2025)

³⁶ Голубева Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід. Одеса : Фенікс, 2020. С. 53-66.

³⁷ Civil Procedure Rules // Ministry of Justice. URL: <http://surl.li/cyzyqf> (дата звернення: 15.12.2024)

інформації про використання електронної пошти для спілкування із судом, а також перелік документів, які можуть бути передані за її допомогою.³⁸ Судові засідання в режимі відеоконференції стали поширеною практикою, особливо після пандемії COVID-19. Використання відеоконференцій дозволяє учасникам судового процесу брати участь у засіданнях дистанційно, що сприяє підвищенню ефективності та доступності правосуддя. Законодавча база Англії та Уельсу передбачає можливість проведення судових засідань у режимі відеоконференції. Зокрема, відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу, суди мають дискреційні повноваження дозволяти використання відеоконференцій для участі сторін у судових засіданнях. Кримінальні суди також використовують відеоконференції, особливо для попередніх слухань та розгляду питань, пов'язаних із затриманими особами. Варто зазначити, що рішення про проведення судового засідання в режимі відеоконференції приймається судом з урахуванням обставин справи та інтересів правосуддя. Суд може відмовити у використанні відеоконференції, якщо вважатиме, що це може негативно вплинути на справедливість процесу або права учасників. Таким чином, використання відеоконференцій у судових процесах Англії та Уельсу сприяє гнучкості та ефективності судочинства, забезпечуючи при цьому дотримання прав учасників процесу.

В Іспанії органічним законом 16/1994 від 8 листопада вперше було передбачено можливість використання технічних засобів для розвитку діяльності та здійснення функцій судів і трибуналів в Іспанії. Пленарне засідання Конгресу депутатів 22.04.2002 р. затвердило Положення про Білль про права громадян до правосуддя, у Розділі 21 якого встановлено, що «визнається право особи спілкуватися з Адміністрацією юстиції через електронну пошту, відеоконференцію та інші телематичні засоби відповідно до положень процесуальних законів». У контексті модернізації одним із найважливіших елементів було впровадження нових технологій у судові установи, в контексті чого було суттєво покращено роботу веб-сайту Генеральної Ради Суддів Іспанії та додано до нього розділ «e-Justice», що містить інформацію про судову статистику, реєстр рішень суду та інших документів суду, для правильного використання системи.³⁹ Іспанія має технічні можливості та правові механізми для проведення судових засідань у режимі відеоконференції, як у національних справах, так і в рамках

³⁸ Practice Direction 5A, 5B, 5C Civil Procedure Rules // Justice. gov. uk. 2014. URL: <http://surl.li/gvacwt> (дата звернення: 11.12.2024)

³⁹ Poder Judicial Espana. General Information. URL: <http://surl.li/ofzlad> (дата звернення: 07.12.2024)

міжнародної співпраці. Наступні приклади це чітко демонструють. Наприклад, 12 серпня 2013 року в Сихівському районному суді міста Львова (Україна) відбулося судове засідання в режимі відеоконференції з Королівством Іспанія (місто Малага).⁴⁰ Крім того, у 2022 році Солом'янський суд України призначив відеоконференцію у справі Ігоря Гладковського, який перебував в Іспанії. Суддя ухвалила розглядати справу в режимі відеоконференції через систему Easycon, що свідчить про можливість участі обвинуваченого в судовому процесі дистанційно з Іспанії.⁴¹

У Німеччині використання відеоконференцій під час судового засідання регулюється Цивільним процесуальним кодексом (Zivilprozessordnung). Суд може дозволити учасникам брати участь у засіданні дистанційно за допомогою відеозв'язку. У Німеччині використання технологій для проведення судових засідань у режимі відеоконференції є одним із елементів цифровізації правосуддя, до якої прагнуть суди Федеративної Республіки Німеччина.⁴² Законодавство Німеччини передбачає можливість участі сторін у судових засіданнях через відеоконференцію, що сприяє підвищенню ефективності та доступності судового процесу. Це особливо актуально для осіб, які не можуть бути присутніми особисто через відстань, стан здоров'я або інші поважні причини. Варто зазначити, що впровадження відеоконференцій у судовій системі Німеччини відбувається з урахуванням забезпечення прав учасників процесу та дотримання принципів справедливого судочинства. Кожен випадок використання відеоконференції розглядається індивідуально, з урахуванням обставин справи та технічних можливостей суду. Отже, проведення судових засідань у режимі відеоконференції в Німеччині сприяє модернізації судової системи та забезпеченню більш гнучкого підходу до розгляду справ, відповідаючи сучасним вимогам та потребам суспільства.

У Франції Кодекс цивільного та адміністративного правосуддя дозволяє використання відеоконференцій для учасників справи, які не можуть фізично бути присутніми в суді. У Франції судові розгляди в режимі відеоконференції використовуються в різних категоріях справ, зокрема в цивільних та кримінальних провадженнях. Такі засідання можуть проводитися за допомогою телефонного зв'язку або

⁴⁰ ЮРЛІГА. В Україні відбулося судове засідання в режимі міжнародної відеоконференції. URL: <http://surl.li/jotbio> (дата звернення: 03.01.2025)

⁴¹ Судовий репортер. Гладковського-молодшого судитимуть по відеозв'язку з Іспанії. URL: <http://surl.li/hqidui> (дата звернення: 13.12.2024)

⁴² Правосуддя в дистанційному режимі забезпечує право учасників судових засідань на захист від загроз. Верховний Суд. URL: <http://surl.li/pcefzs> (дата звернення: 05.01.2025)

спеціалізованих відеоконференцсистем.⁴³ Під час пандемії COVID-19 Франція, як і багато інших країн, адаптувала свої судові процеси до нових умов, активно впроваджуючи дистанційні засідання для забезпечення безпеки учасників та продовження судочинства. Використання відеоконференцій у судових процесах Франції дозволяє зберегти принципи публічності та доступності правосуддя, одночасно зменшуючи ризики, пов'язані з фізичною присутністю учасників у суді. Такі технології сприяють підвищенню ефективності судочинства та забезпеченню доступу до правосуддя для всіх учасників процесу.

Активно здійснюються судові засідання в режимі відеоконференції також у Швеції. Суди цієї країни можуть проводити засідання повністю дистанційно, якщо це доцільно. Судові засідання проводяться за допомогою телефонного зв'язку або спеціалізованих відеоконференцсистем.⁴⁴

Під час пандемії COVID-19 суди Румунії також адаптували свої процеси, впроваджуючи дистанційні засідання. Наприклад, у 2018 році Вознесенський міськрайонний суд Миколаївської області України провів відеоконференцію з Апеляційним судом міста Бакеу в Румунії.⁴⁵ Такі міжнародні відеоконференції дозволяють ефективно співпрацювати між судовими органами різних країн.

Лідером цифровізації та впровадження електронного правосуддя можна назвати Естонію – судові засідання через відеоконференції стали звичною практикою. Використання інтегрованих платформ дозволяє подати документи, отримати доступ до матеріалів справи та брати участь у засіданнях онлайн. У Естонії судові засідання в режимі відеоконференції активно використовуються, зокрема, для забезпечення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судочинства. В Естонії запроваджено онлайн-доступ до всіх державних послуг, зокрема й судових. Це дає можливості для обміну електронними документами та проведення судових засідань у дистанційному форматі.⁴⁶ Під час пандемії COVID-19 Естонія, як і багато інших країн, адаптувала свої судові процеси до нових умов, активно впроваджуючи дистанційні засідання для забезпечення безпеки учасників та продовження

⁴³ Чому Україна наполегливо не переходить на дистанційне правосуддя? *Дзеркало тижня*. URL: <http://surl.li/viipzm> (дата звернення: 11.12.2024)

⁴⁴ Засідання, де адвокати працюють з мобільних телефонів в авто: європейський е-суд. URL: <http://surl.li/ntkskh> (дата звернення: 07.01.2025)

⁴⁵ Судова влада України. URL: <http://surl.li/indgzy> (дата звернення: 09.01.2025)

⁴⁶ Представники верховних судів України та Естонії обговорили впровадження новітніх технологій у роботу суду. Верховний Суд. URL: <http://surl.li/jxhgo1> (дата звернення: 27.12.2024)

судочинства. Такі засідання можуть проводитися за допомогою телефонного зв'язку або спеціалізованих відеоконференцсистем.

Поруч із європейським досвідом, неможливо не згадати про досвід впровадження електронного судочинства у США. Використовувати інформаційні технології для забезпечення роботи судів розпочали в США наприкінці XX ст. Так, у 1988 р. Федеральні суди США розпочали впровадження пробної версії системи доступу до судових актів – Public Access to Court Electronic Records (<http://www.pacer.gov>), яка забезпечувала доступ до судових документів через мережу Інтернет, можливість завантаження та друкування документів, а також одночасний доступ до файлів справи кількох осіб. Із січня 1996 р. Administrative Office of the U.S. Courts у федеральних судах США запроваджено систему «Управління справами / Електронний Архів справ» (Case Management / Electronic Case Files (CM/ECF)). Ця система є Федеральною комплексною системою управління судовими справами в судах із банкрутства, районних та апеляційних судах і забезпечує доступ до поданих документів через Інтернет. Судді, співробітники суду, юристи отримали доступ до електронної інформації книги записів, даних управління справами та досліджень матеріалів справи.⁴⁷

Також хочемо згадати про цікавий досвід запровадження відеоконференцій у судочинстві Канади. Наприклад, у провінції Альберта суди усіх трьох ланок використовують технологію відеозв'язку Webex, яка добре синхронізується з системою Cisco, запровадженою у судах. Оператор серверу надає доступ до віртуальної зали судового засідання, але ця особа може передати цю функцію секретареві судового засідання або головуючому судді і після цього вийти з програми. За допомогою електронної пошти оператор серверу надсилає всім учасникам електронне посилання, за яким вони отримують доступ до віртуального судового засідання. Учасники переходять за цим посиланням, і оператор надає їм доступ до засідання з віртуальної «приймальні», маючи можливість заблокувати доступ для неавторизованих осіб. Під час судового засідання система Webex передбачає певні можливості для здійснення аудіофіксації, але вона з'єднується з комп'ютерною системою аудіофіксації судових засідань для того, щоб забезпечити належний технічний рівень фіксації. Оператор має можливість контролювати хід судового засідання, відключаючи мікрофони учасників, коли це потрібно. Така функція є особливо важливою, коли сторони провадження беруть участь у судовому засіданні на платформі Webex. Суди виявили, що потрібно

⁴⁷ І. Ізарова. Розвиток електронного правосуддя в цивільних справах у європейських країнах. *Юридичний вісник*. № 6. 2014. С. 223.

мати спеціально призначеного працівника, який модеруватиме дистанційні засідання суддів. Такі працівники повинні пройти відповідну підготовку і вміти усувати проблеми, що виникають у процесі передачі аудіо або відеосигналу, відключати звук учасникам, коли це потрібно, допомагати судді під час дистанційного засідання і підключати учасників до засідання. Суддям було запропоновано пройти індивідуальне навчання з використання системи Cisco Webex для проведення віртуальних судових засідань. Зазначено, що під час засідання судді краще перебувати у навушниках для того, щоб зменшити рівень сторонніх шумів, які можуть заважати проведенню засідання. Це також забезпечує більшу чіткість аудіозапису, який ведеться під час засідання. Є кілька ключових моментів, про які заздалегідь необхідно повідомити учасників дистанційного засідання, зокрема: 1) необхідно приєднатись до відеоконференції, присвяченій проведенню судового засідання, за 15 хвилин до початку засідання. Таким чином можна забезпечити встановлення зв'язку з кожним учасником і перевірку якості аудіо/відеосигналу до початку засідання; 2) учасникам слід вимикати свої мікрофони тоді, коли вони не виступають; 3) учасникам слід називати себе кожного разу, коли вони беруть слово. Суди провінції Альберта встановили також певні правила етикету для судових засідань у режимі відеозв'язку: 1) на початку засідання адвокати сторін підтверджують свої особи і особи сторін, що беруть участь у засіданні, а також те, що сторони підписали зобов'язання не здійснювати запис або ретрансляцію судового засідання; 2) адвокати мають дотримуватись ділового стилю вбрання. Суд тимчасово призупинив дію вимоги щодо обов'язкового носіння адвокатської мантії; 3) адвокатів просять вимикати звук у їхніх мікрофонах, коли вони не виступають, щоб зменшити рівень стороннього шуму. Одне з головних питань, яке турбувало суддів у зв'язку з проведенням дистанційних судових засідань, стосувалось того, що учасники мали можливість вести запис та/або трансляцію під час засідань. Щоб усунути цю проблему, учасники засідань, які не мають статусу адвоката, повинні підписати такий документ як «Зобов'язання і згода особи, що не має статусу адвоката», перш ніж вони братимуть участь у аудіо або відеоконференції. Представники ЗМІ також мусять підписати таке зобов'язання, якщо вони бажають взяти участь у судовому засіданні у дистанційному режимі. Це зобов'язання містить положення, згідно з яким порушення його умов може призвести до притягнення до юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду. Що стосується розгляду цивільних справ у судах провінції Нью-Брансвік, то згідно з доповненням до *Правил роботи суду*, внесеним у 2008 році, голова суду отримав повноваження видавати

розпорядження щодо проведення розгляду будь-яких справ у Апеляційному суді у режимі відеоконференції. Час від часу розгляд клопотань проводився у телефонному режимі за наявності згоди всіх сторін. Наступне доповнення, датоване 2018 роком, дозволило судді видавати розпорядження про проведення будь-якої судової процедури або засідання повністю чи частково у форматі відео– або телефонної конференції, включаючи заслуховування свідків. Це правило стосувалось як Апеляційного суду, так і Суду Королівської лави. Воно передбачає здійснення аудіофіксації таких судових засідань у такий самий спосіб, як це робиться під час очних судових засідань. У провінції Нью-Брансвік режим відео– або аудіоконференції використовується завжди, коли закон дозволяє це робити. Для розгляду справ у режимі відео– або аудіоконференції суди провінції Нью-Брансвік пробували використовувати дві платформи – платформу Webex компанії Cisco і платформу Teams компанії Microsoft. Під час роботи на платформі Webex виникали певні проблеми, причиною яких імовірно за все була обмежена пропускна спроможність каналу зв'язку. Коли такі проблеми виникали, суд використовував засоби телефонного конференцзв'язку для продовження засідання. Спроби використання платформи Teams виявились більш успішними. Процес організації і проведення дистанційного судового засідання у форматі відеоконференції виглядає наступним чином (він є дуже схожим на відповідний процес у Суді Королівської лави):

- 1) канцелярія суду повідомляє сторони і їхніх адвокатів про те, що розгляд справи проводитиметься у форматі відеоконференції, і що вони згодом отримають відповідні інструкції;

- 2) працівник апарату суду, який пройшов спеціальну підготовку як користувач програмного забезпечення, виступає в якості адміністратора, надсилаючи всім учасникам електронне поштове повідомлення із запрошенням взяти участь у засіданні;

- 3) відповідно до принципу відкритості суду, представники акредитованих ЗМІ можуть взяти участь у такому засіданні, звернувшись з відповідним запитом до канцелярії суду;

- 4) всіх учасників інформують про те, що фіксування судового процесу технічними засобами забороняється здійснювати всім, крім самого суду. Порушення цієї заборони може вважатись проявом неповаги до суду, за винятком тих випадків, коли представники ЗМІ здійснюють аудіозапис з метою перевірки і уточнення своїх записів. Забороняється будь-яка трансляція таких записів без попереднього дозволу Голови суду;

5) учасники, виступи яких у судовому засіданні не передбачені, отримують вказівку відімкнути звук після підтвердження своєї присутності на початку засідання. Всіх інших учасників просять вимикати свої мікрофони, коли вони не виступають;

6) коли всі учасники приєднуються до засідання, головуючий суддя просить кожного учасника підтвердити свою особу і нагадує про наведені вище правила. На цій стадії адміністратор може завершити свою участь у судовому засіданні;

7) учасниками засідання є суддя (судді), керівник канцелярії або заступник керівника канцелярії, адвокати або сторони, які самостійно захищають свої інтереси у суді, а також будь-які інші особи, яких цікавить судове засідання і які попросили дозволу приєднатись до нього (включаючи секретарів суду і будь-яких акредитованих журналістів);

8) засідання проходить так само, як це відбувається у залі суду. Суд фіксує перебіг засідання, використовуючи функцію запису, передбачену програмним забезпеченням;

9) після закінчення засідання всі учасники залишають його шляхом виходу з відповідної програми. Якщо судове засідання було присвячене розгляду апеляційної скарги і колегія суддів хоче обговорити певні питання, члени колегії роблять це у режимі телефонної конференції одразу після засідання.

Засідання у форматі телефонної конференції проходять аналогічним чином. Для забезпечення захисту персональних даних застосовуються ті ж самі правила, які встановлені для звичайних засідань. Справи, щодо яких були встановлені заборони на публікацію інформації, і справи, що стосуються дітей, так само ідентифікуються виключно за ініціалами, а перед оприлюдненням рішення суду у тексті рішення затираються всі відомості, за допомогою яких можна ідентифікувати особу.⁴⁸

ВИСНОВКИ

Розгляд цивільних справ у режимі відеоконференції є важливим і сучасним інструментом, який забезпечує доступ до правосуддя, враховуючи потреби учасників судового процесу та виклики сучасності. Використання відеоконференцій сприяє оптимізації судового процесу, забезпеченню принципів відкритості, доступності та оперативності правосуддя.

В умовах воєнного стану в Україні та глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19, відеоконференції стали незамінним засобом підтримання функціонування судової системи. Ця форма судочинства

⁴⁸ Судові засідання у режимі онлайн під час пандемії: досвід Канади. *Юридична газета онлайн*. URL: <http://surl.li/jkngfl> (дата звернення: 09.12.2024)

дозволяє громадянам, незалежно від їхнього місця перебування, брати участь у судових засіданнях, знижує ризики для життя і здоров'я учасників процесу, а також сприяє зменшенню фінансових і часових витрат.

Досвід України та інших країн свідчить про ефективність застосування відеоконференцій у судовій практиці. Інтеграція підсистем, таких як «Електронний суд» та підсистема відеоконференцз'язку в ЄСІТС, дозволяє значно спростити судові процедури, забезпечити захист персональних даних та зручність для учасників судового процесу.

Незважаючи на значний прогрес у впровадженні технологій, залишається актуальним питання вдосконалення нормативно-правової бази та забезпечення технічних умов для їх реалізації. Особливу увагу слід приділити вирішенню проблем технічної неспроможності окремих судів, забезпеченню стабільного доступу до якісного обладнання та навчання персоналу.

Розгляд судових справ у режимі відеоконференції стає не просто альтернативою традиційним формам судового засідання, а й важливим компонентом сучасного судового процесу. Їхнє впровадження відповідає вимогам часу, забезпечує права громадян на справедливий судовий розгляд і відкриває нові перспективи для розвитку судової системи України в умовах цифрової епохи.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей розгляду цивільних справ у режимі відеоконференції як сучасної форми здійснення правосуддя в умовах цифрової епохи та воєнного стану в Україні. Використання відеоконференцій дозволяє забезпечити доступ до суду, дотримання процесуальних прав та підвищення ефективності судочинства. Автор аналізує нормативно-правову базу, що регулює проведення судових засідань у дистанційному форматі, зокрема положення Цивільного процесуального кодексу України та інших законодавчих актів.

Особлива увага приділена практичним аспектам використання системи відеоконференцз'язку в цивільному судочинстві, технічним вимогам та процедурі застосування, а також впливу технологій на спрощення судового процесу. У статті розглядаються переваги розгляду справ у режимі відеоконференції, зокрема економія часу та ресурсів, розширення доступності правосуддя для осіб у віддалених регіонах або за кордоном, а також мінімізація ризиків для здоров'я та безпеки учасників у період пандемії COVID-19 та воєнного стану. Також у статті

проаналізовано судову практику в справах, які розглядаються у режимі відеоконференції.

Дослідження містить аналіз застосування дистанційного судочинства в інших країнах, таких як Італія, Іспанія, Чехія, Естонія, Франція, Німеччина, Швеція, США, Канада та ін., та висвітлює перспективи вдосконалення дистанційного правосуддя в Україні. Зроблено висновок про необхідність подальшого розвитку правових та технічних засобів для розширення можливостей застосування відеоконференцв'язку в судовій системі в умовах глобальних викликів сьогодення.

Література

1. Civil Procedure Rules. Ministry of Justice. URL: <http://surl.li/czyzqf> (дата звернення: 15.12.2024)
2. Pierpaolo G., Pahladsingh A. Fundamental rights under Covid-19: an European perspective on videoconferencing in court. ERA Forum (2021). Pp. 561–577.
3. Poder Judicial Espana. General Information. URL: <http://surl.li/ofzlad> (дата звернення: 07.12.2024)
4. Portale dei Servizi Telematici del Ministero della Giustizia. PST. URL: <http://surl.li/sfargn> (дата звернення: 06.01.2025).
5. Practice Direction 5A, 5B, 5C Civil Procedure Rules. Justice. gov. uk. 2014. URL: <http://surl.li/gvacwt> (дата звернення: 11.12.2024)
6. Богунов В. Відеоконференції дозволять учасникам процесу економити час і гроші. *Закон і бізнес*. № 35 (1074). 2012. URL: <http://surl.li/pdhmn> (дата звернення: 03.12.2024)
7. Бортун М. Актуальні питання проведення допиту у режимі відеоконференції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 1(34). 2014. С. 65–69.
8. Верховний Суд. URL: <http://surl.li/coorag> (дата звернення: 09.01.2025)
9. Голубєва Н.Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід. Одеса : Фенікс, 2020. 204 с.
10. Дія: Державні послуги онлайн: веб-сайт. URL: <https://diia.gov.ua/faq/1> (дата звернення: 05.01.2025)
11. Електронне судочинство: досвід Європи. 2020. URL: <http://surl.li/hufzry> (дата звернення: 18.12.2024.)
12. Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 1950 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995> (дата звернення: 25.11.2024).

13. Засідання, де адвокати працюють з мобільних телефонів в авто: європейський е-суд. URL: <http://surl.li/ntkskh> (дата звернення: 07.01.2025)

14. Ізарова І.О. Розвиток електронного правосуддя в цивільних справах у європейських країнах. *Юридичний вісник*. № 6. 2014. С. 222–227.

15. І. Мирошніченко. Судове засідання онлайн: як це працює під час війни. *Юридична газета онлайн*. № 1-2. 2023 С. 759–760. URL: <http://surl.li/gobfcn> (дата звернення: 15.12.2024)

16. Іванюта Н.В. Електронне правосуддя в цивільних справах: національний та європейський досвід. *Право і суспільство*. Випуск № 4. 2020. С. 72–76.

17. Киргізова В.С., Сібільов Д.М. Особливості дистанційної участі у цивільному судовому процесі в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2023. С. 161–166.

18. Моїсєєв М. Основні засади електронного судочинства у праві Європейського Союзу та незалежної України: порівняльний аспект. *Публічне право*. Випуск № 4 (48). 2022. С. 167–174.

19. Н. Куніцин. Відеоконференція в судовому процесі – коли можуть відмовити. *Юридична практика*. URL: <http://surl.li/mvkwpu> (дата звернення: 27.12.2024)

20. О. Олійник. Можливість запровадження в Україні трансьюрисдикційного онлайн-розгляду справ. *Закон і Бізнес*. URL: <http://surl.li/egixbe> (дата звернення: 03.01.2025)

21. Озернюк Г.В. Правове регулювання проведення судових засідань в режимі відеоконференції за законодавством Європейського Союзу. *Journal «ScienceRise: JuridicalScience»*. Випуск № 1 (11). 2020. С. 24–28.

22. Парламентське дослідження щодо окремих аспектів судового провадження в режимі відеоконференції та повноважень органів адвокатського самоврядування. URL: <http://surl.li/kasrnk> (дата звернення: 03.01.2025)

23. Перунова О.М. Процесуальна форма цивільного судочинства під час воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2022. С. 35–41.

24. Постанова Верховного Суду від 09 червня 2021 року у справі № 521/14321/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97656903> (дата звернення: 09.12.2024).

25. Постанова Верховного Суду від 14 квітня 2021 року у справі № 343/1397/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96309891> (дата звернення: 19.12.2024).

26. Постанова Верховного Суду від 23 березня 2023 р. у справі № 905/2371/21 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109773266> (дата звернення: 05.01.2025)

27. Правосуддя в дистанційному режимі забезпечує право учасників судових засідань на захист від загроз. Верховний Суд. URL: <http://surl.li/pcefzs> (дата звернення: 05.01.2025)

28. Представники верховних судів України та Естонії обговорили впровадження новітніх технологій у роботу суду. Верховний Суд. URL: <http://surl.li/jxhgo1> (дата звернення: 27.12.2024)

29. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII (редакція від 18.12.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 04.01.2025)

30. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. №1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 03.01.2025)

31. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#top> (дата звернення: 03.01.2025)

32. Сизоненко А. Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України. *Право України*. № 3. 2003. С. 93–98.

33. Судова влада України. URL: <http://surl.li/indgzy> (дата звернення: 09.01.2025)

34. Судовий репортер. Гладковського-молодшого судитимуть по відеозв'язку з Іспанії. URL: <http://surl.li/hqidui> (дата звернення: 13.12.2024)

35. Судові засідання у режимі онлайн під час пандемії: досвід Канади. *Юридична газета онлайн*. URL: <http://surl.li/jkngfl> (дата звернення: 09.12.2024)

36. Т. Рабко. Нюанси участі у судовому засіданні в режимі відеоконференцзв'язку поза межами приміщення суду. URL: <http://surl.li/eiueee> (дата звернення: 19.12.2024).

37. Т. Рабко. Проведення судового засідання в режимі відеоконференцзв'язку через призму судової практики. URL: <http://surl.li/wwdufb> (дата звернення: 05.01.2025)

38. Харитонova Є. О., Харитонova О. І., Некіт К. Г. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія. Одеса : Фенікс, 2023. 336 с.

39. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (редакція від 01.01.2025). Верховна Рада України. URL: <https://cutt.ly/18rzdPQ> (дата звернення: 01.01.2025).

40. Цісар Г., Дяченко С. Реалізація принципу верховенства права через призму електронного судочинства: теоретичні та практичні підходи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. Т. 1. 2018. С. 111–114. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2018/tom_1/26.pdf (дата звернення: 07.12.2024).

41. Чому Україна наполегливо не переходить на дистанційне правосуддя? *Дзеркало тижня*. URL: <http://surl.li/viipzm> (дата звернення: 11.12.2024)

42. Чорна А.І., Дяченко С.В. Розгляд цивільних справ у судовому засіданні в режимі відеоконференції як складник доступу до правосуддя. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2021. С. 288–294.

43. ЮРЛІГА. В Україні відбулося судове засідання в режимі міжнародної відеоконференції. URL: <http://surl.li/jotbio> (дата звернення: 03.01.2025)

Information about the author:

Savchyn Nelia Mykolaivna,

PhD (Law), Associate Professor,

Assistant Professor of the Department of Procedural Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2, Kotsiubynskoho str., Chernivtsi, 58012, Ukraine